

Maria Vesterinen
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Opinnäytetyö, 2021

UJON LAPSEN KOHTAAMINEN VARHAISKAS- VATUKSESSA

Kirjallisuuskatsaus

TIIVISTELMÄ

Maria Vesterinen

Ujon lapsen kohtaaminen varhaiskasvatuksessa -kirjallisuuskatsaus

34 sivua, yksi liite.

Syksy 2021

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa ujon lapsen kohtaamiseen keskittyvä kirjallisuuskatsaus, jossa tutkimustietoa tarkastellaan ujon lapsen tunnistamisen sekä tukemisen näkökulmasta. Tutkimuskysymyksinä olivat: 1) Miten lapsen ujous näyttäytyy päiväkodin lapsiryhmässä? 2) Miten varhaiskasvatuksen ammattilainen voi työssään edesauttaa ujon lapsen sopeutumista ryhmään?

Tutkimusmenetelmänä käytettiin kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Aineisto kerättiin tietokantahakuja tehden ennalta määrättyjen kriteerien avulla. Lopullinen aineisto koostui 11 eri tutkimusartikkelista, joita analysoitiin teemoittelun keinoin. Aineistosta esiin nousseet teemat olivat: Ujous riskitekijänä, ujouden tunnistaminen ja varhainen puuttuminen, vertaisryhmän merkitys sekä käytännön tukimuodot.

Johtopäätöksenä voitiin todeta, että ujouteen liitetään usein negatiivisia mielikuvia, tai siihen suhtaudutaan mahdollisena riskitekijänä lapsen kehitykselle. Tutkimukset korostavat varhaisen puuttumisen merkitystä sillä perusteella, että varhaiskasvatusaika on usein otollista aikaa sosiaalisten taitojen oppimiseen sekä myönteisten vertaisryhmäkokemusten muodostumiseen. Ujo lapsi tarvitsee sensitiivisen aikuisen apua vuorovaikutukseen liittymisessä silloin, kun hän haluaisi ottaa osaa yhteiseen tekemiseen, mutta sosiaaliseen kontaktiin liittyvä pelko saa hänet epäröimään. Erilaisia tapoja tukea ujoa lasta tuossa ratkaisevassa kohdassa on tutkittu, ja niiden käyttämisellä on saatu aikaan myönteisiä tuloksia.

Asiasanat: ujous, sosiaaliset taidot, varhaiskasvatus

ABSTRACT

Maria Vesterinen

Shy Child in Early Childhood Education – Literature Review

34 pages, 1 appendix.

Autumn 2021

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor of Social Services

Bachelor's Degree Programme in Social Services

The aim of this study was to produce a literary review focusing on the factors to be considered when encountering a shy child in Early Childhood Education. The study examines these factors through the following research questions: How to identify a shy child in a peer group, and what ways are there to offer support and facilitate a shy child's adjustment in the peer group?

The research method used was descriptive literary review. The data was collected by conducting database searches based on predefined search criteria. The final data consisted of 11 scientific articles that were then analysed based on the themes emerging from the articles. These themes entailed: Shyness as a risk factor, identification of a shy child and early intervention, the importance of peer group and practical ways to support a shy child.

As a conclusion in this study, it was stated that childhood shyness is often associated with negative outcomes and perceived as a possible risk factor for a child's adjustment in the peer group. The research articles emphasized the importance of positive experiences in the peer group. A shy child needs to be supported when quite often they are struggling with the approach/avoidance conflict created by shyness. Positive results have been found in using various methods created to facilitate a shy child's interaction in the peer group.

Keywords: Shyness, Social Skills, Early Childhood Education

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 LAPSEN UJouden TAUSTATEKIJÖITÄ	6
2.1 Ujous lapsen temperamenttipiirteenä.....	6
2.2 Lapsen temperamentin määritelmä.....	7
2.3 Introversion ilmeneminen	7
2.4 Lapsen sosiaalisten taitojen merkitys.....	8
2.5 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	8
3 UJO LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA.....	10
3.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ujojen lasten näkökulmasta	10
3.2 Ujous lapsiryhmässä	10
3.3 Ujon lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen	11
3.4 Lapsen osallisuuden turvaaminen.....	11
3.5 Ujo lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa	12
4 OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖKUMPPANI, TARKOITUS JA TAVOITE	14
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus.....	15
5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	15
6 TIEDONHAUN TOTEUTUS	17
6.1 Aineiston keruu ja valinta	17
6.2 Löydetyt lähteet.....	18
6.3 Analyysi.....	18
7 TULOKSET	20
7.1 Ujous riskitekijänä	20
7.2 Ujouden tunnistaminen ja varhainen puuttuminen	21
7.3 Vertaisryhmän merkitys ujolle lapselle	22
7.4 Ujon lapsen tukeminen.....	23

8 JOHTOPÄÄTÖKSET	26
8.1 Kulttuurin merkitys tulosten tarkastelussa	26
8.2 Miten lapsen ujous näyttäytyy päiväkodin lapsiryhmässä?	26
8.3 Miten varhaiskasvatuksen ammattilainen voi työssään edesauttaa ujon lapsen sopeutumista ryhmään?	28
9 POHDINTA	31
9.1 Tulosten pohdinta yleisellä tasolla	31
9.2 Tulosten pohdinta Vantaan seurakuntien varhaiskasvatustyön näkökulmasta.....	32
9.3 Ammatillinen kasvu	33
LÄHTEET.....	35
LIITE 1. Tutkimusaineisto	38

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuslain tavoitteena on edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä. Lisäksi tavoitteisiin kuuluu tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää lapselle tarvittaessa tarkoituksenmukaista tukea (L 540/2018). Laki siis velvoittaa varhaiskasvattajat ottamaan huomioon myös ujojen lasten erityistarpeet ja toimimaan heidän kanssaan tavalla, joka tukee ujon lapsen sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä osallisuuden kokemusta. Tämän opinnäytetyön tarkoitus on jäsentää ujoista lapsista olemassa olevaa tutkimustietoa ammattilaisten ulottuville mahdollisimman selkeäksi kokonaisuudeksi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet asettaa tavoitteet seuraavasti: ”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin.” (Opetushallitus 2019.) Varhaiskasvatuksen suunnittelussa painottuu vuorovaikutuksen merkitys oppimisen edellytyksenä, jolloin on myös perusteltua etsiä aktiivisesti keinoja tukea ja harjoittaa erityisesti ujojen lasten taitoja liittyä vuorovaikutukseen. Mikäli taidot eivät pääse kehittymään, vaarantuu myös lapsen halu ja kyky osallistua yhteisön toimintaan.

Opinnäytetyössäni keskityn pohtimaan näiden tavoitteiden toteuttamista ujon ja introvertin lapsen kohdalla varhaiskasvatusympäristössä. Opinnäytteeni on tutkimuspainotteinen työ, jossa tuotan kirjallisuuskatsauksen yhteistyökumppanilleni Vantaan kaupungin Kartanonkosken päiväkodille. Pohdin tutkimustiedon valossa, millaista tukea ujut lapset saattavat päiväkodissa tarvita ja mitä keinoja heidän tukemisekseen on olemassa. Työ pyrkii kuvaamaan kattavasti, millaista tutkimusta aiheesta on tehty ja pohtimaan, kuinka sitä voitaisiin tarkastella uusin rakentavin tavoin käytännön varhaiskasvatustyössä. Kirjallisuuskatsaus etsii vastauksia myös siihen, millä keinoin varhaiskasvatuksessa turvataan ujon lapsen

osallisuuden kokemus sekä miten ammattilainen voi sitä toiminnallaan edistää. Tähän työhön rakennetussa ujoista käsittelevässä teoriaosuudessa on lähteenä käytetty ensisijaisesti psykologian emeritaprofessori Liisa Keltikangas-Järvisen tuottamaa tietokirjallisuutta, koska hän on suomalaisen temperamenttitutkimuksen uranuurtajana tutkinut aihetta paljon sekä kirjoittanut aiheesta lukuisia teoksia.

Työn aihepiiri on merkityksellinen sen vuoksi, että ujoja persoonallisuustyyppisiä on aina ollut ja tulee aina olemaan, ainoastaan yhteiskunnan asenteet ja arvostus heitä kohtaan muuttuvat aikojen kuluessa. Varhaiskasvatuksen piirissä hiljaisten lasten kohdalla on olemassa riski, ettei heidän sosiaalisen oppimisen tukemiseensa kiinnitetä tarpeeksi huomiota ja pahimmillaan he voivat jäädä ryhmässään vaille tasavertaisuuden ja osallisuuden tunnetta. Tästä johtuva näkymättömyyden kokemus lapsiryhmässä voi olla lapsen kehitykselle haitallinen. Ujon temperamentin omaavan lapsen kannalta on merkityksellistä, miten hänen perusluonteeseensa suhtaudutaan ja hyväksytäänkö hänet sellaisena kuin hän on. Toisaalta ammattilaisen on myös tärkeää pyrkiä tunnistamaan, milloin lapsen oma kyky liittyä vuorovaikutukseen tarvitsee aikuisen antamaa vahvistusta. Varhaiskasvatuksen tulisi pystyä tarjoamaan tukea ja keinoja vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja vetäytymistäipumuksesta huolimatta. Varhaiskasvatus voi olla ratkaisevassa asemassa ujon lapsen itseluottamuksen rakentumisessa.

2 LAPSEN UJouden TAUSTATEKIJÖITÄ

2.1 Ujous lapsen temperamenttipiirteenä

Ujoudella viitataan uuden ihmisen tai sosiaalisen tilanteen edessä esiintyvään varovaisuuteen ja ahdistuneisuuteen, jotka johtavat lähestymis-välttely-ristiriitaan. Ujo lapsi voi haluta ottaa kontaktia muihin, mutta sosiaalinen pelko ja ahdistuneisuus estävät sosiaalisen lähestymisen. Nuoremmilla lapsilla ujous näytetään usein hermostuneisuutena ja pelkona tuntemattomien ihmisten edessä ja uusissa tilanteissa. (Coplan ym., 2010, s. 223–237.)

Ujous on salpautumista uudessa ja oudossa sosiaalisessa tilanteessa. Varhaisin oppikirjoista löytyvä ujouden määritelmä on ”Ujous on sosiaalisen epävarmuuden aiheuttama mentaalinen tila ja pelko tulla syrjäytetyksi oman epävarmuutensa takia”. Ujo henkilö on epätietoinen siitä, mitä pitäisi sanoa ja saattaa olla kyvytön sanomaan oikeita asioita oikeaan aikaan. Lapsilla tämä vaikeus ilmenee vastauksen viivästymisenä esimerkiksi nimeä tai muuta taatusti tiedossa olevaa asiaa kysyessä. (Keltikangas-Järvinen 2019, s.19–20.)

Ujouteen liittyviä kognitiivisia tekijöitä ovat korostunut itsetarkkailu, liiallinen itse-kriittisyys, omien taitojen aliarviointi ja herkkyyys tulkita ympäristön informaatio negatiivisesti. Persoonallisuusteoriat tuntevat pelokkaan ujouden sekä vaivaantuneen ja hämillisen ujouden. Pelokas ujous on salpautumisen tunne uuden, tuntemattoman ja yllättävän tilanteen edessä. Pelokkaaseen ujouteen voi liittyä heikko itsetunto, mikäli lapsi ei ole saanut kaipaamaansa turvaa pelokkuutta osoittaessaan ja on tulkinnut pelokkuuden omaksi huonommuudekseen. Pelokas ujous voi johtaa sosiaalisten tilanteiden välttelyyn, ja sitä kautta estää sosiaalisten taitojen kehittymistä. Vaivaantunut ujous ilmenee myöhemmin eikä sitä esiinny lapsilla. Kyseessä on tilannesidonnainen ilmiö, joka ei ole luonteeltaan pysyvää eikä myöskään yhteydessä itsetuntoon. Hämillinen ujous ei näyttyä ympäristölle pelokkuutena eikä kerää samoin tavoin negatiivista palautetta kuin pelokas ujous. (Keltikangas-Järvinen 2019, s. 31–32.)

2.2 Lapsen temperamentin määritelmä

Sanalla temperamentti kuvataan yksilöllisyyttä: kullekin ihmiselle tyypillistä ja synnynnäistä tapaa toimia ja käyttäytyä. Temperamentti selittää, miksi toiset innostuvat helposti ja toiset lämpenevät hitaasti. Se selittää myös, miksi joku hakee elämäänsä jatkuvaa jännitystä ja toinen stressaantuu pienistäkin muutoksista. Jotkut ovat ujoja, varautuneita ja syrjäänvetäytyviä, jotkut taas hakeutuvat jatkuvasti muiden ihmisten seuraan. Myös taipumus alakuloisuuteen, pessimismiin ja ärtyvyyteen ovat temperamenttipiirteitä. (Hermanson, 2019.)

Temperamentti ja persoonallisuus eivät ole sama asia. Temperamentti on osittain peritty biologinen lähtökohta, josta kasvatus ja ympäristö yhdessä muokkaavat persoonallisuuden. (Keltikangas-Järvinen 2008, s.29.) Joissakin tutkimuksissa on esitetty temperamenttipiirteiden jakaantuvan seitsemään eri ulottuvuuteen, joista neljän katsotaan olevan periytyviä ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet ovat elämyshakuisuus, vaikeuksien välttäminen, hyväksynnän hakeminen sekä sinnikkyys. Lisäksi persoonallisuuden kehittymiseen vaikuttaa se, kuinka ihminen kokee itsensä autonomisena yksilönä, osana ihmisjoukkoa sekä maailmankaikkeuden osana. (Kampman, 2013.)

2.3 Introversion ilmeneminen

Introversion ja ekstroversion ero on aivojen ja keskushermoston vireystilan (arousalin) tai stimulaation tasossa. Käytöksemme tarkoitus on saattaa sisäinen vireystila tasapainoon ympäristön kanssa. Introvertilla sisäinen vireystila on korkea ja hän pyrkii jatkuvasti rauhoittamaan itseään eli laskemaan sisäisen stimulaation tasoaan ympärillä olevia ärsykejä vähentämällä. Kyse ei siis ole siitä, etteivät introvertit voi sietää muiden ihmisten seuraa, vaan siitä, että useiden ihmiskontaktien aiheuttama ärsykkeiden määrä kasvaa helposti liian suureksi ja kuormittavaksi. Ekstroversion puolestaan liittyy matala sisäinen vireystila, jolloin ekstrovertti joutuu jatkuvasti hakemaan stimulaatiota ulkomaailmasta. Hän

tarvitsee viireystilansa nostamiseen muita ihmisiä ja ärsykeitä ympärilleen. (Keltikangas-Järvinen 2019, s. 185–186.)

2.4 Lapsen sosiaalisten taitojen merkitys

Sosiaalisuus on ihmisessä synnynnäinen halu olla muiden kanssa. Sosiaalisilla taidoilla puolestaan tarkoitetaan kykyä olla muiden kanssa. Sosiaaliin taitoihin kuuluu muiden ihmisten kanssa toimeen tuleminen sekä vuorovaikutuksen ongelmien ratkaiseminen. Sosiaaliset taidot opitaan kokemuksen ja kasvatuksen kautta, eikä niiden oppiminen edellytä mitään tiettyä temperamenttipiirrettä. Korkea sosiaalisuus ei myöskään automaattisesti johda hyviin sosiaaliin taitoihin. On myös osoitettu, että vuorovaikutuksessa tarpeelliset empatia ja herkkyys ovat enemmän yhteydessä ujouteen kuin sosiaalisuuteen. Sosiaalisuus helpottaa sosiaalisten taitojen oppimista, koska sosiaalinen lapsi hakeutuu muiden seuraan, ja saa tästä usein hyvää palautetta sekä runsaasti harjoitusta. (Keltikangas-Järvinen 2012, s.130–132.)

2.5 Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Lapsen oikeuksien sopimus luo vahvan pohjan jokaisen lapsen oikeuteen ilmaista vapaasti omat näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on myös otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti. (Pelastakaa Lapset, i.a.)

Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista, päätöksistä, ratkaisuista, toimenpiteistä ja niiden perusteluista sekä mahdollisuuksista ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa näihin asioihin. Vastavuoroisuus on olennaista: vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos ei pääse mukaan asioiden käsittelyyn eikä saa niistä tietoa. Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus usein konkretisoituu. (Lastensuojelun käsikirja, 2021.)

Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä. Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hän omalla toiminnallaan voi vaikuttaa omaan ja ryhmänsä hyvinvointiin. Kasvattajan tehtävä on varmistaa, että jokainen lapsi saa myönteisiä kokemuksia osallistumisesta ja vaikuttamisesta. Lasten osallisuuden vahvistaminen edellyttää kasvattajalta hyvää lapsituntemusta. Kasvattajan havainnot lapsista auttavat ymmärtämään heidän aloitteitaan, niin sanallisia kuin sanattomiakin. Kasvattaja luo edellytyksiä ja on mukana toteuttamassa lasten ehdotuksia, ideoita ja toiveita. Lähtökohtana on, että lapset tulevat kuuluiksi päivittäin ja heitä kannustetaan ilmaisemaan omia näkemyksiään. (Vantaan kaupunki, 2019.)

3 UJO LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

3.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ujojen lasten näkökulmasta

Laki asettaa varhaiskasvatuksen tavoitteeksi muun muassa tukea jokaisen lapsen oppimisen edellytyksiä, turvata lasta kunnioittava toimintatapa, kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa (L 540/2018). Ujojen lasten kohdalla näiden tavoitteiden toteutumiseksi on kiinnitettävä erityistä huomiota heidän tuen tarpeidensa tunnistamiseen.

Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee tavoitteeksi sen, että jokainen lapsi saa kokea yhteyttä toisiin ihmisiin sekä oppia vuorovaikutuksessa heidän kanssaan, mikä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan (Opetushallitus 2019). Lapsen ujous voi joissakin tapauksissa estää häntä ottamasta osaa yhteisön toimintaan, jolloin myös hänen mahdollisuutensa vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin saattaa heikentyä.

3.2 Ujous lapsiryhmässä

Ujous on ensireaktio uudessa ja odottamattomassa sosiaalisessa tilanteessa. Ujo ihminen voi kuitenkin hyvinkin tahtoa muiden seuraan ja siksi hän tarvitseekin positiivisia kokemuksia ja keinoja päästä ujousreaktion yli. Ujot lapset tarvitsevat aikuisen apua, jos positiiviset kokemukset jäävät vähäisiksi ja sitä kautta sosiaalisten taitojen kehittyminen uhkaa viivästyä. Silloin kun ujous johtaa avuttomuuteen sosiaalisissa tilanteissa, ympäristön palaute on usein negatiivinen, mikä puolestaan altistaa lapsen heikolle itsetunnolle ja kielteiselle minäkuvulle. (Keltikangas-Järvinen 2010, s.48.)

Kasvattajan olisi siis ujon lapsen kanssa toimiessa hyödyllistä tietää milloin lapsi vetäytyy yksin leikkimään omasta tahdostaan ja milloin siitä syystä, ettei hänellä ole uskallusta tai keinoja liittyä vuorovaikutukseen muiden kanssa. Samalla on

tärkeää muistaa, että ujuden tunne myös häviää, kun tilanne tulee tutuksi. (Keltikangas-Järvinen 2012, s.61.) Ujon lapsen ohjaaminen ei siis tarkoita sitä, että hänen vierellään on pysyteltävä loputtomiin, vaan että usein varsin lyhyenkin turvallisen ”lämmittelyajan” jälkeen ujous väistyy ja mahdollistaa positiivisten sosiaalisten kokemusten karttumisen.

3.3 Ujon lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen

Lapsen vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on suuri merkitys lapsen identiteetille, toimintakyvyille ja hyvinvoinnille. Sosiaaliseen osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä. Tämä on erityisen tärkeää nykypäivän moninaisissa varhaiskasvatusympäristöissä, joissa on lapsia erilaisista kulttuuri, katsomus- ja kielitaustoista. (Opetushallitus, 2019.) Riippumatta lapsen omasta temperamentista, on kaikkien kuitenkin opitettava tulemaan tarvittaessa toimeen keskenään, mikä edellyttää sosiaalisten taitojen omaksumista.

Jos lapsen synnynnäinen halu olla muiden kanssa (eli sosiaalisuus) on matala, saattaa hän herkästi vetäytyä leikkimään yksin. Tästä ei ole haittaa, jos sosiaaliset taidot tarvittaessa riittävät muiden kanssa yhdessä olemiseen. Aikuisen ohjaus on kuitenkin tärkeää, jotta lapsi saa mukavia kokemuksia toisten lasten kanssa olemisesta. Uusiin tilanteisiin tulisi päästä aikuisen turvallisesti ohjajana, kunnes lapsi on valmis jäämään tilanteeseen yksin. (Keltikangas-Järvinen 2021, s.61.) Aikuisen tulisi hyväksyä lapsen varautuneisuus ja pitäytyä kommentoimasta sitä. Lasta ei myöskään tulisi kiirehtiä, vaan hänen tulee itse olla valmis lähtemään mukaan. Lapsi ei opi sosiaalisia taitoja yrityksen ja erehdyksen kautta, vaan aikuisen turvallisessa ohjauksessa. (Keltikangas-Järvinen 2010, s.47.)

3.4 Lapsen osallisuuden turvaaminen

Lapsen kokemus nähdyksi ja kuulluksi tulemisesta sekä lapsen aito kohtaaminen vahvistavat lapsen osallisuutta. Lapsi oppii osallisuuden kautta ymmärtämään

yhteisön, oikeuksien, vastuun ja valintojen seurausten merkityksen. Lapsen sensitiivinen kohtaaminen, ajatusten aktiivinen kuunteleminen ja heidän aloitteisiinsa vastaaminen antavat lapselle kokemuksen siitä, että hän voi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Opetushallitus, 2019.)

Varhaiskasvatuksessa lasten aloitteisiin, näkemyksiin ja mielipiteisiin suhtaudutaan arvostavasti. Tietoisella menetelmien valinnalla ja myönteistä kasvatusilmapiiriä kannattelemalla kasvattajat vaikuttavat osallisuuden toteutumiseen. Varhaiskasvatuksessa oppiminen tapahtuu ikätason huomioivassa toiminnassa, jossa lapsi voi kehittyä omassa tahdissaan muiden vuorovaikutuksella ja tuella. Lapsi tarvitsee myönteistä ja rakentavaa palautetta, onnistumisen kokemuksia sekä iloa itsestään ja toiminnastaan. Saavutettavuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten mahdollisuutta osallistua ja olla osallisina riippumatta heidän ominaisuuksistaan. (Vantaan kaupunki, 2019.)

Jotta osallisuus toteutuu myös ujon lapsen kohdalla, lapsen olisi tunnettava olonsa tarpeeksi turvalliseksi voidakseen ottaa osaa yhteiseen tekemiseen ja tuoda mielipiteitään esille ryhmässä. Kasvattajan tulisi kyetä takaamaan, että lapsi tuntee voivansa vaikuttaa omista lähtökohdistaan, niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on käytössään.

3.5 Ujo lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa

Kirkon varhaiskasvatuksen tehtävänä on kristillisen kasvatuksen ja perheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistaminen. Seurakunnassa kasvatuksen tavoitteet ja sisällöt ovat samassa linjassa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvopohjan kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman lapsikäsitys nousee lapsen oikeuksista, jossa lapsi nähdään aktiivisena toimijana ja ainutlaatuisena, kokonaisvaltaisena yksilönä. (Vasu kirkossa, i.a.-a)

Kristillisen ihmiskäsityksen mukaisesti jokainen ihminen on sellaisenaan arvokas. Lapsen oikeus on aina ensisijaisesti olla lapsi omana itsenään, riippumatta muista tekijöistä. Ihmissyyteen kuuluu epätäydellisyys ja kehittyminen ja kirkon

omassa varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaankin, että seurakunnassa on lupa kysellä, olla keskeneräinen ja erehtyä. Sensitiiviset kasvattajat ovat osa ryhmän vuorovaikutussuhteita, mutta samalla vastuussa siitä, että jokaiselle ryhmän lapselle luodaan turvalliset puitteet oppimiselle. Lapsi, joka kokee olevansa turvassa, pystyy paremmin oppimaan ja toimimaan osana ryhmää. (Vantaan seurakuntien varhaiskasvatussuunnitelma 2020.)

4 OPINNÄYTETYÖN YHTEISTYÖKUMPPANI, TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyöni on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ujon ja introvertin lapsen kohtaamisesta varhaiskasvatuksessa. Työn tavoitteena on rakentaa kattava kokonaiskuva aiheen ympärille sijoittuvan tutkimuksen keskeisistä löydöksistä sekä pohtia miten tutkimustietoa voisi parhaiten hyödyntää käytännön varhaiskasvatustyössä. Opinnäytetyön tarkoitus on lisätä ammattilaisten tuntemusta aihepiiristä ja tarjota heille näkemystä arjen ammatillisuuden tueksi sekä työkaluksi mahdollisten ongelmien tunnistamiseen. Kirjallisuuskatsaus pyrkii etsimään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten lapsen ujous näyttäytyy päiväkodin lapsiryhmässä?
- Miten varhaiskasvatuksen ammattilainen voi työssään edesauttaa ujon lapsen sopeutumista ryhmään?

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimii Vantaan kaupungin Kartanonkosken päiväkoti. Kyseessä on suurehko Keski-Vantaalainen varhaiskasvatustyöyksikkö, jonka kahdesta esikouluryhmästä toisessa toimin 14 viikkoa suorittaessani pedagogisen harjoitteluni. Keskustelin päiväkodin johtajan kanssa opinnäytetyöyhteistyön tekemisestä, ja tarjouduin tekemään heille työn tästä itseäni kiinnostavasta aiheesta. Harjoittelujakson tuoma näkökulma käytännön varhaiskasvatustyöhön kehitti ammatillista ajattelua ja toi toivottavasti myös opinnäytetyöni aineiston analysointiin ja pohdintaan lisää syvyyttä.

Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan kelpoisuuden saamiseksi tässä opinnäytetyössä käsitellään ujon lapsen kohtaamisteemaa myös seurakunnan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Pohdinnan perustana käytetään Vantaan seurakuntien yhteistä uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmä on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, joka pyrkii kokoamaan aihepiiriin liittyviä tutkimuksia ja niiden oleellisia sisältöjä eheäksi ja selkeäksi kokonaisuudeksi. Kirjallisuuskatsauksen tavoite voi olla myös tunnistaa ristiriitaisuuksia tai ongelmia tutkittavassa ilmiössä. Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä perustuu prosessimaiseen tieteelliseen toimintaan, ja sen tulee pohjautua kattavaan aihealueen tuntemukseen sekä olla muun tutkimuksen tavoin toistettavissa. Kirjallisuuskatsauksen tärkein tehtävä on kehittää tieteenalan teoreettista ja käsitteellistä ymmärrystä sekä kehittää tai arvioida olemassa olevaa teoriaa. (Stolt ym., 2016, s. 7.)

5.1 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tässä työssä käytetty kirjallisuuskatsauksen tyyppi on perinteinen kertova(narratiivinen) katsaus, jonka tavoite on kuvata aiheeseen liittyvää aikaisempaa tutkimusta, sen laajuutta, syvyyttä ja määrää. Tyypillisesti narratiivinen katsaus tarkastelee julkaistuja tieteellisiä tutkimuksia ja keskittyy erityisesti vertaisarvioitujen artikkelien tutkimiseen. Kertovan kirjallisuuskatsauksen prosessi sisältää materiaalin hankinnan, synteesin sekä analyysin olemassa olevan tutkimuksen arvon osoittamiseen. (Stolt ym., 2016, s. 9.)

Kirjallisuuskatsaukselle voidaan määrittää viisi välttämätöntä vaihetta: Katsauksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen, kirjallisuushaku ja aineiston valinta, tutkimuksen arviointi, aineiston analyysi ja synteesi sekä tulosten raportointi (Stolt ym., 2016, s 23.)

5.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettinen ajattelu on kykyä pohtia sekä omien että yhteisön arvojen kautta sitä mikä on kulloinkin oikein tai väärin. Yleisesti tieteen eettisenä arvona voidaan

pitää pyrkimystä riippumattomuuteen ja itsenäisyyteen. Tutkija on kuitenkin itse vastuussa tutkimustyötä tekemistään ratkaisuista ja valinnoista. (Kuula 2006, s. 21.) Eettisyys tässä opinnäytetyössä pyrittiin takaamaan siten, että prosessi toteutettiin johdonmukaisesti edeten tasavertaisuuden ja rehellisyyden näkökulmasta. Tekijän omia työn aiheeseen liittyviä ennakko-oletuksia pyrittiin tunnistamaan objektiivisen tiedon tuottamisen varmistamiseksi. Aineistoa tarkasteltiin tutkimuskysymysten valossa kriittisesti, mahdolliset subjektiiviset vinoumat huomioiden.

Tutkimuksen luotettavuus taataan esittelemällä kirjallisuuskatsauksen vaiheet sekä erityisesti aineistonkeruun kriteerit mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Tieteellisen tutkimuksen menetelmien asianmukainen noudattaminen mahdollistaa sellaisen tutkimustyön tekemisen, jonka luotettavuus on tiedeyhteisön tarkistettavissa. (Kuula 2006, s. 24.) Tämän kirjallisuuskatsauksen pohdinnassa tarkastellaan työn luotettavuutta myös arvioimalla niitä tekijöitä, jotka ovat katsausta tehdessä saattaneet luoda harhaa työn tuloksiin. Luotettavuuden lisäämiseksi tavoitteena oli mahdollisuuksien mukaan myös liittää aineiston tuottamaa tietoa suurempaan teoriakokonaisuuteen.

6 TIEDONHAUN TOTEUTUS

Tutkimusaineistoksi etsittiin ensisijaisesti vertaisarvioituja, tieteellisen artikkelin kriteerit täyttäviä julkaisuja. Kirjallisuushaut aloitettiin Diak Finnasta käyttäen lähteenä Jecer-julkaisua sekä mm. seuraavia tietokantoja: Arto, Doria ja EBSCO. Aineistoa haettiin seuraavin hakusanoin: Varhaiskasvatus, ujous, introversio, lapsen osallisuus ja sosiaaliset taidot. Vastaavat englanninkieliset hakusanat olivat eraly childhood education, shyness, introversion, child participation ja social skills. Tutkimusaineistoon etsittiin mukaan sekä suomalaisia että kansainvälisiä, ilmaiseksi verkossa luettavissa olevia artikkeleja. Aineistonkeruussa artikkelien julkaisuvuodeksi rajautui 2009 tai uudempi. Tavoitteena oli kerätä tarkasteluun hakusanoihin ja tutkimuskysymyksiin mahdollisimman täsmällisesti vastaavia artikkeleja. Lähempään tarkasteluun artikkelit valittiin ensin otsikon perusteella, minkä jälkeen eteenpäin suodattuneista artikkeleista luettiin niiden tiivistelmät. Soveltuviksi arvioitujen artikkelien tiivistelmiin tutustumisen jälkeen, arvioitiin niiden sopivuus tutkimusaineistoksi. Toiveena oli löytää lähempään tarkasteluun mahdollisuuksien mukaan n.10 artikkelia, jotka muodostaisivat lopullisen tutkimusaineiston.

Mukaanottokriteereinä aineistolle olivat: Tieteellisen artikkelin tunnusmerkit täytävä julkaisu, maksutta luettavissa oleva artikkeli, suomen- tai englanninkielinen artikkeli, julkaisuvuotena 2009–2021. Poissulkukriteereinä oli muu aineisto kuin tieteelliset artikkelit, maksulliset tieteelliset julkaisut, ennen vuotta 2009 julkaistut artikkelit, julkaisut, joissa käsiteltiin ujoutta muussa, kuin varhaiskasvatusympäristössä.

6.1 Aineiston keruu ja valinta

Tiedonhakua tuki osallistuminen tiedonhaun pajaan sekä henkilökohtaisen neuvonnan saaminen kirjaston informaatikolta. Kirjallisuushaut aloitettiin Ebsco-tietokannasta, joka antoi tulokseksi 35 artikkelia (hakurajauksin julkaisuvuosi 2009–2021, akateeminen julkaisu). Hakusanoja eri tavalla yhdistellen hakuosumien

määrässä oli paikoitellen suuriakin eroja. Doria tuotti tulokseksi 1 artikkelin, joka ei kuitenkaan soveltunut tutkimusaineistoon mukaan otettavaksi. Arto ei tuottanut tulokseksi tieteellisiä artikkeleja lainkaan. Jecer-julkaisu ei antanut myöskään yhtään hakutulosta hakusanalle *ujous* tai *shyness*. Tiede ja tutkimus.fi-sivustolta hakuosumia tuli 6 kpl, joista yksi artikkeli oli suomenkielinen.

6.2 Löydetyt lähteet

Hakujen tuloksena kokonaan luettavaksi valikoitui 29 tutkimusta, joista 9 kpl jätettiin koottavan tutkimusaineiston ulkopuolelle aihe-suuntaukseen perustuen ja 17 kpl valittiin luettavaksi uudelleen. Suurin osa luetuista (15kpl) artikkeleista oli julkaistu vuoden 2014 jälkeen. Lopulliset 11 kpl tutkimuksia valikoitui edelleen tutkimusaineistoksi sen perusteella, kuinka täsmällisesti niiden sisällön arvioitiin kokonaisuudessaan vastaavaan tämän tutkimuksen esittämiin tutkimuskysymyksiin. Aineistoon pyrittiin valitsemaan ensisijaisesti vertaisarvioituja artikkeleja ja ainoastaan yksi lopullisista valinnoista ei ollut vertaisarvioitu.

6.3 Analyysi

Kirjallisuuskatsauksen analyysivaiheen tarkoituksena on järjestää ja tehdä yhteenvetoa valittujen tutkimusten tuloksista. Analyysin viimeisessä vaiheessa muodostetaan löydetyistä eroavaisuuksista ja yhtäläisyyksistä synteesi, eli looginen kokonaisuus ja luodaan tutkimuksista yleisempi kuva sekä esitetään mahdolliset ristiriitaisuudet tutkimusten välillä. (Stolt ym., 2016, s 32.)

Analyysin ensimmäinen vaihe on kuvata tutkimusten oleellinen sisältö: kirjoittajat, julkaisuvuosi, maa, kohderyhmä, menetelmä sekä keskeiset tulokset. Toisessa vaiheessa aineistoa käydään läpi vertaillen ja ryhmitellen. Lopuksi löytyneistä eroavaisuuksista ja yhtäläisyyksistä muodostetaan looginen kokonaisuus eli synteesi. Tämä vaihe pyrkii muodostamaan yleisen kuvan tutkimustuloksista ja esittämään mahdolliset ristiriitaiset tulokset. (Stolt ym., 2016, s 31.)

Valittu aineisto arvioitiin sekä analysoitiin käyttäen menetelmänä teemoittelua. Tässä menetelmässä aineistosta poimitaan tutkimuskysymysten kannalta oleelliset ja toistuvat aiheet, jotka nousevat esiin analyysin tuloksena, eivät ennalta päätettyinä (Tietoarkisto, i.a.). Aineiston eri artikkeleista nousi esiin useita samankaltaisia aiheita, jotka melko luontevasti hahmottuivat omiksi teemakokonaisuuksiksi. Nämä aihealueet muodostivat seuraavat teemat: Ujous riskitekijänä, ujouden tunnistaminen ja varhainen puuttuminen, vertaisryhmän merkitys sekä käytännön tukimuodot. Aineiston analyysissä tarkastellaan teemoja tutkimuskysymysten muodostaman näkökulman kautta.

7 TULOKSET

7.1 Ujous riskitekijänä

Kaikissa aineiston tutkimuksissa luonnehdittiin ujoutta jonkinasteisena riskitekijänä lapsen tulevaisuuden kannalta. Ujouteen liitettiin uhka myöhemmästä taipumuksesta ongelmien sisäistämiseen, masennukseen, yksinäisyyteen, sekä ahdistuneisuushäiriöihin (Coplan ym., 2018, s. 125–139).

Saudi-Arabialaisessa tutkimuksen selvitettiin esikoululaisten sanasto-osaamisen yhteyttä lasten ujouteen ja vetäytyneisyyteen. Lasten puheliaisuutta testattiin leikki- sekä esitystilanteessa. Ujouden ja heikompien verbaalisten taitojen välillä todettiin yhteys, joskaan sanasto-osaamisen hillitsevää vaikutusta ujouteen tai verbaalisuuteen ei kyetty todentamaan. Tutkimuksessa havaittiin myös ero siihen, kuinka vanhemmat ja opettajat arvioivat lasten ujouden. Opettajat ja vanhemmat arvioivat ujoimmiksi niitä lapsia, jotka olivat viettäneet vähiten aikaa ryhmässä. Tutkimuksessa todettiin kulttuurien välisen ujoustutkimuksen olevan vielä vähäistä, mutta olemassa oleva tutkimus korostaa ujouteen liittyvää problematiikkaa yksilökeskeisissä kulttuureissa. Lasten tiedetään ymmärtävän ujouden poikkeavan dominoivasta sosiaalisen osallistumisen normista, jossa ujouteen katsotaan liittyvän sosiaalisen kompetenssin puutetta. Pelokkaan ujouden käsite tunnetaan kuitenkin myös Saudi-Arabian kulttuurissa, jossa varauksellista käytöstä pidetään sosiaalisesti hyväksyttävänä ja tavoiteltavana. (Crozier ym., 2009, s. 255–270.)

Tutkijoiden mukaan erityisen ujoilla lapsilla katsotaan olevan suurentunut riski kehittää itselleen myöhemmin elämässään ahdistuneisuushäiriöitä. Estyneisyys on verrattain pysyvä piirre, jolla vaikuttaa olevan biologinen perusta. Verrattuna ei-estyneisiin, ujoilla taaperoikäisillä on todettu olevan korkeampi ja vakaampi sydämensyke, laajentuneemmat pupillit sekä korkeampi syljen kortisolipitoisuus. (Coplan ym., 2010, s. 223–237.)

7.2 Ujouden tunnistaminen ja varhainen puuttuminen

Ujo lapsi on syytä pyrkiä erottamaan lapsesta, joka viihtyy yksin omasta halustaan, eikä siis vuorovaikutukseen halutessaan joudu lähestymisen/välttely -konfliktiin. Ujojen lasten erilaisia sisäisiä motivaatioprosesseja on aiemmin tutkittu lasten ja varhaisnuorten itse raportoimina, mutta varhaislapsuuden osalta tutkimusnäyttöä aiheesta ei juurikaan ole, mahdollisesti puuttuvien soveltuvien menetelmien vuoksi. Kanadalaistutkimuksessa pyrittiin kehittämään ja validoimaan haastattelumenetelmä, joka selvittää lasten omaa valintaa olla yksin tai halua ottaa osaa aktiviteetteihin yksin. Sosiaaliseen vetäytymiseen nähdään erilaisia motivoivia tekijöitä; joillekin se on ujous, toisille matala sosiaalisuuden taso tai sosiaalinen välttely. Näistä sosiaalisen välttelyn on todettu muodostavan suurimman riskin vertaisryhmän ongelmille sekä sairastua masennukseen. Tutkimuksen luoma menetelmä osoittautui käyttökelpoiseksi pienten lasten tutkimiseen. (Coplan ym., 2014, s. 229–238.)

Kanadalaisen tutkimuksen tavoitteena luoda varhaislapsuuden sosiaalisen välttelyn mittausmenetelmä sekä tutkia yhteyttä lasten sosiaalisen vetäytymisen ja ongelmien sisäistämisen välillä. Tutkimus tunnistaa ujon lapsen erilaiset motivaatiot olla liittymättä vuorovaikutukseen. Näitä ovat ujous, epäsosiaalisuus sekä sosiaalinen välttely, joista sosiaalinen välttely voidaan nähdä kaikista haitallisimpana ja sen tutkiminen on vielä verrattain tuntematon alue. Sosiaalinen välttely näyttäytyy lapsessa mielenkiinnon puutteena muiden kanssa leikkimiseen ja sosiaalisten tilanteiden aktiivisena välttelynä. Tuloksena tutkimuksessa näkyy viitteitä siihen, että sosiaalinen välttely voidaan tietyssä muodossa havaita jo varhaislapsuudessa ja se voidaan linkittää tietynlaiseen sosioemotionaalisten ongelmien sarjaan. (Coplan ym., 2018, s. 125–139).

Toisessa kanadalaistutkimuksessa selvitettiin tunnesäätelytaitojen roolia ujojen esikouluikäisten lasten ryhmään sopeutumisessa. Tavoite oli ymmärtää tunnesäätelystrategioiden osuutta ujojen lasten sosioemotionaalisisessa kehityksessä. Tuloksena todettiin, että aktiivinen tunnesäätely toimi välittäjänä ujouden sekä sosiaalisen käytöksen ja sosiaalisen vetäytymisen välillä. Tutkimus toteaa tunnesäätelyn liittyvien taitojen olevan varhaislapsuudessa voimakkaasti

kehittyvä osa-alue. Ujot lapset ovat alttiita tunnesäätelyn ongelmille, koska heidän reaktionsa on usein voimakkaampi emotionaalisissa tilanteissa. Tutkimus myös toteaa pojilla olevan korkeampi ongelmien taso liittyen ujouden tuomiin haasteisiin. (Hipson ym., 2019, s. 893–907.)

On alustavaa tutkimusnäyttöä siitä, että aikainen interventio hyödyttää hyvin ujoja lapsia sosiaalisten taitojen parantamisessa, puheen tuottamisessa ja kaverisuhteiden luomisessa. Tutkimus, jossa erittäin ujoksi arvioidut kiinalaislapset harjoittelivat sosiaalisia taitoja viikoittaisessa pienryhmätapaamisessa, osoitti verrokkityhmään nähden huomattavia muutoksia tutkimusryhmän lasten lähtötilanteen ja seurannan välillä. Tutkijat pitivät menetelmää käyttökelpoisena nykyajan urbaanissa kiinalaisessa kulttuurissa, jossa ujouteen liitetään helposti negatiivisia mielikuvia (Li ym., 2016, s. 565–574).

7.3 Vertaisryhmän merkitys ujolle lapselle

Vertaisryhmän mahdollisuudet nähdään varhaislapsuudessa lapsen sosioemotionaalisen kehityksen kannalta edullisena. Lapsi oppii suuren määrän taitoja, jotka myötävaikuttavat mielenterveyden ja hyvinvoinnin rakentumiseen. Ujous kuitenkin yhdistetään ongelmiin vertaisryhmässä, kuten esimerkiksi puutteelliset sosiaaliset taidot, kavereiden suunnalta tuleva torjunta tai uhriutumisen. Vertaisryhmästä saadut negatiiviset palautteet myös vahvistavat lapsen halua valita toimia yksin. Tästä syystä ujojen lasten sosiaaliseen välttelyyn tulisi kiinnittää huomiota, jotta he eivät jäisi paitsi vertaisryhmässä toimimisiin liittyvistä monista myönteisistä vaikutuksista. (Coplan ym., 2018, s. 125–139).

Lapsen pärjääminen vertaisryhmässä kuvastaa yhtä varhaislapsuuden tärkeimmistä kehityssaavutuksista. Näin ollen ryhmässä menestymisen katsotaan olevan lapselle merkittävä sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen lähde. On siis syytä varmistaa, että jokaiselle lapselle on mahdollisuus päästä osaksi vertaisryhmän tuomista kehityksellisistä eduista. (Sette ym., 2016, s. 471-488.)

7.4 Ujon lapsen tukeminen

Italialaisessa tutkimuksessa selvitettiin lapsen ja opettajan välisen suhteen laadun vaikutusta ujojen lasten ja sosioemotionaaliseen sopeutuvuuteen. Ujous linkittyi positiivisesti opettajan raportoimaan vertaisryhmän torjuntaan ja ongelmien sisäistämiseen ja puolestaan negatiivisesti läheisyyteen ja konflikteihin opettajien kanssa. Tutkimuksen tulos osoittaa, että positiivinen lapsen ja opettajan välinen suhde voi olla suojaava tekijä lapsen sosiaalisessa sopeutumisessa. Tulokset kuitenkin osoittivat myös, että ujojen lasten suhteet opettajiinsa jäivät usein veraten etäisiksi. Lisäksi opettajat raportoivat ujojen tulevan ikätovereidensa taholta torjutuksi useammin, kun ei-ujot. Tutkimuksessa kyseessä oli italiainen esi-koulu, jossa lapset tyypillisesti viettävät saman opettajan kanssa kolme vuotta. (Sette ym., 2014, s. 323–332).

Ruotsalaistutkimus tutki ujojen ja ei-ujojen välisiä eroja verbaalisissa ja non-verbaalisissa viestinnässä, kun käytössä oli normaalin haastattelutekniikan sijaan tietokoneavusteinen haastattelu. Tutkimustulokset osoittivat, että ujojen lasten tietokoneavusteista haastattelua käyttäneellä ryhmällä puheliaisuus lisääntyi samalla kun vastausviive sekä kehotustarve pienenivät. Standardihaastatteluryhmän ujoilla lapsilla eroa ei havaittu. Samoin myöskään ei-ujojen kohdalla ei havaittu eroa kahden haastattelutekniikan toteuttamisen tuloksena. Tietokoneavusteinen ujon lapsen verbaalista viestintää helpottava haastattelu toimi siis positiivisena ja rohkaisevana menetelmänä ujojen lasten viestinnän tukemisessa. (Fängström ym., 2017, s.)

Tunnetaitojen mahdollista suojelevaa roolia on myös tutkittu ujojen lasten sosioemotionaalisisessa toiminnassa. Tunnetaitojen todettiin toimivan puskurina ujojen ja sosioemotionaalisen toiminnan välillä. Lasten tunnetaitoja arvioitiin kasvojen ilmeiden tunnistamiseen perustuvalla haastattelulla. Mitä korkeamman tason tunnetaidot ujoilla lapsella arvioinnin mukaan oli, sitä pienempi oli vetäytymisen ja ikätovereiden torjunnan taso. (Sette ym., 2016, s. 471–488.)

Viime aikojen tutkimus tukee käsitystä ei-intrusiivisten menetelmien hyödyistä erityisen ujojen lasten sopeutumisessa vertaisryhmään. Ujoille lapsille suunnattua

menetelmäkehitystyötä on kuitenkin tehty vain vähän. Kanadalaistutkijat suunnittelivat hyvin estyneille esikoululaisille sosiaalisten taitojen opettelemiseen tarkoitettua menetelmää, jossa ujoiksi arvioidut lapset tapaavat ryhmässä 7 viikon aikana tunnin ajan. Session koostui vapaasta leikistä, piirijasta, ohjaajan tukemasta leikistä sekä yhteisestä myönteisestä aktiviteetista. Kullekin kerralle oli sovittu oma sosiaalisten taitojen harjoiteltava teema. Estyneillä esikoululaisilla interventioryhmässä havaittiin sosiaalisesti varovaisen käytöksen vähenemistä sekä sosiaalisen käytöksen lisääntymistä verrokkiryhmään nähden. Nämä ilmenemismuodot olivat ryhmäleikkiä, keskustelua tovereiden kanssa, sosiaalisen aloitteen tekemistä ja positiivista vaikutusta vertaisleikin aikana. Näiden vaikutusten katsottiin parantavan estyneiden lasten sosiaalista asemaa ryhmässä sekä suojaavan vertaisryhmän torjumisen aiheuttamilta vaikutuksilta, joille ujo lapset ovat alttiimpia kuin muut. (Coplan ym., 2010, s. 223–237.)

Samankaltaista menetelmää on testattu menestyksekkäästi myös Kiinassa. Ujouden on aiemmin katsottu olevan positiivinen piirre kiinalaisessa kulttuurissa, mutta länsimaistumisen myötä asenteet ovat kuitenkin muuttuneet ja nykyään ujous yhdistetään negatiivisiin seurauksiin. Tutkimus pyrkii tuottamaan sosiaalisten taitojen parantamiseen suunnatun menetelmän, jonka avulla ujojen lasten sosiaalisuutta voitaisiin parantaa jo varhaislapsuudessa. Tutkimus erottaa kaksi eri ujouden piirrettä, ahdistunut ujous sekä säädely ujous, joista jälkimmäinen on Kiinassa sosiaalisesti hyväksytympi. Tutkimuksessa järjestettiin pienryhmätöitä kerran viikossa seitsemän viikon ajan, jossa harjoiteltiin sosiaalisia taitoja, kuten esimerkiksi esittäytymistä ja aloitteentekemistä, tunteiden tunnistamista sekä negatiivisten vaikutusten säätelyä, esimerkiksi rentoutumisen harjoittelua. Tuloksena todettiin, että ujo lapset hyötyivät ryhmässä opetelluista taidoista sekä lyhyellä että pidemmällä kahden kuukauden seuranta-aikavälillä. (Li ym., 2016, s. 565–574).

Myös pragmaattisen kielen käyttämisen osuutta on tutkittu ujouden ja sosioemotionaalisen sopeutuvaisuuden välillä. Ujojen kielelliset taidot on todettu olevan yleisesti heikommat kuin ei-ujolla. Pragmaattisella kielitaidolla tarkoitetaan kykyä käyttää viestinnässä hyväksi tilannekohtaisia signaaleja puhujan tarkoituksen ymmärtämiseksi sekä oman viestin perille saamiseksi. Pragmaattisen kielitaidon

yhteyttä sosiaalisiin taitoihin on tutkittu lähinnä erityisryhmien (esim. autistit) keskuudessa, ja aiheesta löytyy vielä hyvin vähän tutkimusta normaalisti kehittyvien lasten keskuudessa. Tutkimus ei todennut ujoilla olevan viitteitä merkittävästi huonommasta pragmaattisesta kielitaidosta. Todettiin kuitenkin, että vähäisempi kielellinen vuorovaikutus voi johtaa kielitaidon viivästyneeseen kehittymiseen muihin samanikäisiin verrattuna. Tutkimuksessa todettiin, että parempi pragmaattinen kielitaito ennustaa ujouden vähenemistä kouluvuoden aikana, mutta tämä kävi toteen vain poikien kohdalla. (Coplan ym., 2009, s. 238–254.)

Videomallinnusta on myös sovellettu sosiaalisten taitojen opetteluun sosiaalisesti vetäytyvien lasten sopeutumisen tueksi. Video tai symbolinen tallennus on behavioristinen tekniikka, joka keskittyy käytöksen muokkaamiseen ja omaksumiseen mallin havainnoinnin seurauksena. Tutkimuksessa käytetyllä videolla kohderyhmän ikäiset lapset näyttävät esimerkkiä, kuinka tietyssä sosiaalisessa tilanteessa tulisi toimia. Tutkimustulokset näyttäytyivät positiivisena reaktiona interventioon, joka lisäsi sosiaalista käytöstä esimerkiksi lisääntyneenä verbalisointina, vastavuoroista leikkiä ylläpitävänä sekä aikuisen tarvetta vähentävänä. (Smart ym., 2016, s. 77–85.)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Kulttuurin merkitys tulosten tarkastelussa

Aiheeseen liittyvää tutkimusta löytyi laajasti ja aineistoon päätyi tutkimusta useasta eri maasta. Tämä kulttuurinen aspekti on syytä ottaa huomioon aineistoa tarkasteltaessa. Suuri osa tutkimuksista on tehty Pohjois-Amerikassa, missä ujous ilmiönä saattaa näyttäytyä osin erilaisena kuin meillä Suomessa. Suomalaiseen kulttuuriin on ainakin aiemmin jossakin määrin kuulunut hyvä hiljaisuuden sieto sosiaalisissa tilanteissa sekä kohteliaisuusfraasien vähäinen käyttö. Englanninkielisissä maissa taas kohteliaisuuteen ja käytöstapoihin kiinnitetään jo lastenkasvatuksessa enemmän huomiota ja hiljaa olemisen voidaan katsoa olevan jopa tyyneä käytöstä, jota tulisi aktiivisesti vältellä. Kiinassa on länsimaistumisen myötä alettu tehdä yhä enemmän ujoustutkimusta, koska ujous ei enää nykyään ole sikäläisessä kulttuurissa toivottavaa tai tavoiteltavaa. (Li ym., 2016, s. 565–574). Samoin Saudi-Arabiassa tunnustetaan pelokkaan ujouden aiheuttama heikko sosiaalinen kompetenssi, mutta heidän kielellään kyseinen ilmiö ei vastaa ujous-sanaa. Ujous Saudi-Arabian kulttuurissa ymmärretään pidättyväisyydeksi ja varautuneisuudeksi, jotka ovat myönteisiä käytöksen piirteitä. (Crozier ym., 2009, s. 255–270). On siis syytä huomioida kulttuurierojen ja asenteiden vaikutukset kansainvälisiä ujoustutkimuksia tulkitessa.

8.2 Miten lapsen ujous näyttäytyy päiväkodin lapsiryhmässä?

Tutkimusaineisto korostaa lapsen hyötymistä vertaisryhmästä, jossa hän saa harjoittaa sosiaalisia taitojaan. Vertaisryhmän myönteistä merkitystä sosioemotionaalisen kehityksen kannalta pidetään merkittävänä. Tämän vuoksi tutkimuksissa ujouteen suhtaudutaan riskitekijänä, joka uhkaa sulkea ujut lapset ryhmän tarjoaman kehitysmahdollisuuden ulkopuolelle. Ujouteen liitetään paljon muitakin riskejä ja negatiivisia ilmiöitä, joita korostetaan useassa eri tutkimuksessa. Näitä ovat mm. suurentunut riski myöhempään ahdistuneisuuteen, masentuneisuuteen, yksinäisyyteen sekä syrjäytymiseen. Lisäksi tutkimuksissa tuli ilmi

viittauksia siitä, että ujous vaikuttaisi negatiivisesti myös lapsen kielelliseen kehitykseen. (Coplan ym., 2018, s. 125–139).

Jotta ujo lapset saisivat tarvitsemansa tuen ja avun riittävän varhain, ujoisuuden ilmiö ja sen toimintamekanismit tulisi pystyä tunnistamaan. Ujous näyttäytyy uusien ja tuntemattomien ihmisten tai tilanteiden edessä siten, että ujo lapsi välttelee katsekontaktia, lakkaa puhumasta tai leikkimästä, kääntyy pois päin, yrittää poistua tilanteesta fyysisesti tai pyrkii vanhemman välittömään läheisyyteen. Ylipäätään, ujo lapset usein kokevat uusissa sosiaalisissa tilanteissa epämukavuutta, joka häiritsee heidän kykyään olla vuorovaikutuksessa menestyksellisesti muiden lasten tai aikuisten kanssa. (Coplan ym., 2010, s. 223–237.)

On hyvä huomata eroavaisuudet lapsen motivaatiossa olla liittymättä vuorovaikutukseen. Ujo lapsi ajautuu uusien tilanteiden ja ihmisten edessä lähestymis-/välttely -konfliktiin. Hänellä on halu ja kiinnostus liittyä muiden seuraan, mutta pelko ja ahdistus uuden edessä estää häntä hakeutumasta muiden seuraan. Tämän vuoksi hänen sosiaalisten taitojensa harjoittelu jää vähäiseksi, mikä puolestaan estää taitoja kehittymästä. Lisäksi ujoisuuden on todettu lisäävän taipumusta itsekriittisyyteen ja ympäristön palautteen tulkintaan negatiivisesti, mikä puolestaan vähentää lapsen halua hakeutua muiden seuraan. Lapsilla, joilla on matala sosiaalisuuden taso, ei toisten kanssa leikkimiseen liity pelkoa tai ahdistusta, vaan he valitsevat leikkiä yksin. Matalaa sosiaalisuutta pidetään harmittona, kunhan muiden kanssa toimimiseen löytyy taitoja silloin kun tarve niin vaatii. Sosiaalisesti välttelevän lapsen katsotaan olevan kaikista eniten altis sosioemotionaalille ongelmille. Sosiaalisesti välttelevän lapsen sosiaalisuus on matala ja lisäksi hän aktiivisesti välttelee sosiaalisia kontakteja. On myös esitetty, että välttely johtuu erittäin korkeasta ujoisuuden tasosta, jonka vuoksi lapsen motivaatio liittyä vuorovaikutukseen sammuu ajan myötä. (Coplan ym., 2018, s. 125–139). Sosiaalisesti eristäytyvän lapsen motivaatioista on syytä yrittää tulla tietoiseksi, jotta häntä voidaan tukea parhaalla mahdollisella tavalla.

Aineiston kolmessa eri artikkelissa mainitaan ujoisuuden aiheuttamien ongelmien olevan haasteellisempia poikien kuin tyttöjen kohdalla. On siis syytä huomioida, että ujous ei välttämättä ilmene tytöillä ja pojilla täysin samoin tavoin. (Hipson

ym., 2019, s. 893–907.) Tyttöjen kohdalla hillittyä ja hiljaista olemusta saatetaan pitää varsin tavanomaisena, kun taas ujo poika voi erottua tovereistaan helpommin.

8.3 Miten varhaiskasvatuksen ammattilainen voi työssään edesauttaa ujon lapsen sopeutumista ryhmään?

Tutkimusaineistosta nousee esiin useita tekijöitä, joita huomioimalla voidaan tukea ujon lapsen sopeutumista ryhmään. Ujoa lasta suojaavia tekijöitä vaikuttaisivat olevan ainakin opettajan ja lapsen turvalliseksi muodostunut suhde (Sette ym., 2014, s. 323–332), sekä hyvä tunnetaitojen taso. Ei-ujojen on todettu tekevän useammin aloitteen vuorovaikutuksessa opettajan kanssa kuin ujojen lasten. Tutkimus osoitti myös, että ujouden ja vertaisryhmän torjumisen katsottiin olevan runsaampaa niillä lapsilla, joilla oli etäisemmät välit opettajaan (Sette ym., 2016, s. 471–488.) Voisi siis olla perusteltua, että varhaiskasvatuksen opettaja kiinnittäisi aktiivisesti huomiota vuorovaikutussuhteen luomiseen, koska ujo lapsi saattaa itse jättää aloitteen tekemättä, mikä puolestaan voi ennakoida koko opettaja-lapsi -suhteen jäämistä etäiselle tasolle. Tunnetaitojen opettelusta hyötynee koko lapsiryhmä temperamentista riippumatta. Tunnetaito-opetuksen avulla voidaan myös tuoda ujon lapsen tuntemuksia sekä reagoititapoja tutuksi ryhmän kaikille lapsille, mikä puolestaan voi edesauttaa ryhmän lasten keskinäistä ymmärrystä ja sitä kautta yhdistää ryhmää.

Myös pragmaattisen kielitaidon, eli tilanteeseen sopivalla tavalla käytetyn kielen hallitsemisen, lisääminen ennakoi ujouden vähenemistä lapsiryhmän toimintakauden aikana. Ujoille ominaisen vähäisen kielenkäytön katsottiin olevan riski kielen kehitykselle ylipäätään. (Coplan ym., 2009, s. 238–254.)

Sosiaalisten taitojen opettelussa videomallinnuksen ja tietokoneavusteisten menetelmien todettiin olevan toimivia apuvälineitä. Videon näyttämä konkreettinen esimerkki sosiaalisen taidon (jakaminen) käyttämisestä toimi ujon lapsen verbaalisuutta lisäävänä tekijänä leikkitilanteessa. (Smart ym., 2016, s. 77–85.) Ujon lapsen verbaalisuutta saatiin myös lisättyä merkittävästi ujoille suunnatun

tietokoneavusteisen haastattelumenetelmän avulla (Fängström ym., 2017, s.). Nämä esimerkit osoittavat, että ujoille suunnattujen menetelmien käytöstä voi olla hyötyä, ja niiden avulla voidaan ujouden takaa houkutella esiin sosiaalisen käytöstä, joka muuten saattaisi jäädä tulematta esiin. Näin luodaan vetäytyvälle lapselle tilaisuuksia harjoittaa sosiaalisia taitoja, mikä mahdollistaa myönteisen palautteen saannin ja taitojen edelleen kehittymisen.

Sosiaalisten taitojen harjoitteluun tarkoitettuna erillisen pienryhmätoiminnan on todettu toimivan tapana lisätä ujojen lasten sopeutumista vertaisryhmään. Sosiaalisten taitojen yksittäinen käsittely ja ohjaaja-avusteinen harjoittelu turvallisessa ympäristössä mahdollistaa sosiaalisten taitojen opetteluun sekä niiden harjoittamisen käytännössä ja aikuisen valvonnassa. (Coplan ym., 2010, s. 223–237.) Tutkimukset todistavat osaavan ohjauksen hyödyn ujojen lasten rohkaisussa vuorovaikutukseen. Lapset tutkitusti hyötyvät aikuisen ohjauksesta sosiaalisten tilanteiden harjoittelussa ja käyttivät oppimiaan taitoja vertaisryhmässä. Interventiona käytettyyn pienryhmätoimintaan olisi toivottavaa saada myös vanhemmat mukaan. (Li ym., 2016, s. 565–574.) Vastaavaa mallia voisi hyödyntää varhaiskasvatuksessa tai esimerkiksi yhteistyössä neuvolan kanssa, mikäli lapsen sopeutuminen ryhmään on ujouden vuoksi liian vaikeaa.

Ujoutta on siis tutkittu monipuolisesti ja tutkimuksissa korostetaan ujouden toimivan mahdollisena linkkinä negatiivisiin seurauksiin. (Sette ym., 2016, s. 471–488.) Ujouden todetaan olevan mahdollinen haitta- ja hidastetekijä lapsen varhaiskasvatuksen aikaisessa sosiaalisten taitojen kehityksessä. Tutkimus toteaa tietämyksen olevan vielä vähäistä ujojen lasten ryhmään sopeutuvaisuuteen liittyvistä mekanismeista. Ujoihin lapsiin liitetään taipumus reagoida voimakkaammin emotionaalisessa tilanteessa sekä lannistua negatiivisesta palautteesta helpommin kuin heidän ei-ujot ikätoverinsa. (Hipson ym., 2019, s. 893–907.) Voidaan kuitenkin kysyä, onko intensiivinen reaktiotapa huonompaa tunnesäätelyä ja onko kyse silloin tunnesäätelyn ongelmasta tai haasteesta, vai intensiivisten tunteiden käsittelyn puutteellisista taidoista.

Verrattuna ei-estyneisiin, ujoilla taaperoikäisillä on todettu olevan nopeampi ja vakaampi sydämensyke, laajentuneemmat pupillit sekä korkeampi syljen

kortisolipitoisuus. (Coplan ym., 2010, s. 223–237.) Tämä tieto herättää kysymyksen siitä, kuinka vahva biologinen perusta ujoudella loppujen lopuksi on ja mikä on jatkuvan itsensä ylittämisen aiheuttama fysiologinen rasitus ja sen seuraukset. Saattaisi olla tarpeellista ujuden kehityksellisten riskien lisäksi pyrkiä tutkimaan keinoja, joilla ujut saisivat toimia ryhmässä itselleen mahdollisimman luontaisella tavalla, heille ominainen fysiologinen stressiherkkyys huomioiden.

9 POHDINTA

9.1 Tulosten pohdinta yleisellä tasolla

Tämän kirjallisuuskatsauksen toteutus oli mielenkiintoista, opettavaista sekä antoisaa. Prosessin edistäminen oli paikoitellen haastavaa tutkimusmuodon ollessa minulle entuudestaan tuntematon. Aiheeseen liittyvää kansainvälistä tutkimusaineistoa oli kiitettävästi tarjolla, mikä osaltaan helpotti tutkimuksen tekemistä. Toisaalta lähteiden runsaus ja samalla tutkimuskysymysten väljyys teki tutkimusaineiston valinnasta myös raskasta. Tutkimusten lukeminen ja tulkinta oli kaiken kaikkiaan työlästä, eikä jokaisesta valintavaiheesta läpikäydystä artikkelista ole välttämättä kyetty muodostamaan toisiinsa nähden yhtä syvää ymmärrystä. Tämä loi huolen siitä, tuliko aineistoon valituksi kaikista löydetyistä lähteistä varmasti tutkimuskysymyksiin parhaiten vastaavat artikkelit. Joka tapauksessa aineistosta oli tarkoitus pystyä luomaan yleisen tason ujouden ymmärrystä lisäävä kokonaisuus, missä mielestäni onnistuttiin kohtalaisesti.

Tutkimusaineistosta nousi vahvasti esiin ujouden esittäminen lapsen kehityksen kannalta haitallisena tekijänä sekä ujouden yhdistäminen negatiivisiin seurauksiin lapsen myöhemmässä elämässä. Ehkä tällä pyrittiin perustelemaan kulloisenkin tutkimuksen tarpeellisuutta, mutta ujouden esittäminen riskitekijänä herätti myös uudenlaista ujoihin lapsiin liittyvää huolta. Kuinka ujo lapsi voi rakentaa myönteisen identiteetin, kun hänelle synnynnäisen temperamenttipiirteeseen katsoaan olevan itsessään hyvin negatiivisesti varautunut? Kuinka paljon jokaisen ujon lapsen täytyy ensin ponnistella saavuttaakseen tarvittavat taidot ja kyvyt tulla osaksi vertaisryhmää ja tunteakseen itsensä osalliseksi ryhmässä? Varhaiskasvatusympäristön tulisi kuitenkin vastata jokaisen lapsen tarpeisiin tämän omista lähtökohdista käsin.

Työtä lukiessa on syytä huomioida tutkimusaineiston kansainvälisyys. Ujous saatetaan ymmärtää eri kulttuureissa yllättävänkin eri tavalla, ja tutkimuksissa esitetty huoli ujouden riskeistä saattaa todellisuudessa viitata suurempiin haasteisiin estyneen lapsen vuorovaikutuksessa, kun mitä meidän käsityksemme

ujostelevasta lapsesta antaa ymmärtää. Tutkimuksista eräässä todettiin kulttuurien välisen ujoustutkimuksen olevan vielä vähäistä, mutta olemassa oleva tutkimus korostaa ujouteen liittyvää problematiikkaa yksilökeskeisissä kulttuureissa. Lasten tiedetään ymmärtävän ujouden poikkeavan dominoivasta sosiaalisen osallistumisen normista, jossa ujouteen katsotaan liittyvän sosiaalisen kompetenssin puutetta. (Crozier ym., 2009, s. 255–270). Tämä muistuttaa erityisesti siitä, että ujouteen liitettävät aikuisten asenteet ja mielikuvat löytävät tiensä useimmiten myös lapsiryhmään, jolloin ryhmän ujoin lapsi on aina suojaamattomimmassa asemassa ja riskialttiina joutua syrjityksi tai kiusatuksi pelkän ujoutensa perusteella. Tämän vuoksi pitäisin tärkeänä suojella ujouden temperamenttipiirrettä synnyntäisenä ominaisuutena ja reagointitapana, jota tulee ymmärtää ja kunnioittaa.

Ujon lapsen maailmaa voisi tutkia lisää moneltakin kannalta. Olisi mielenkiintoista saada lisää tietoa siitä, miten ujo lapsi itse ymmärtää oman ujoutensa, ja voisiko hän oppia itse ilmaisemaan tarvetta rohkaisulle tai tuelle silloin, kuin olisi halunn mennä muiden mukaan, mutta motivaatio ei riitä kumoamaan siihen liittyvää pelkoa.

9.2 Tulosten pohdinta Vantaan seurakuntien varhaiskasvatustyön näkökulmasta

Useissa seurakunnissa varhaiskasvatuksen toimintaa on tarjolla laaja-alaisesti. Monimuotoisen toiminnan kautta seurakunnan varhaiskasvatus antaa ujoille lapsille mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutusta usein eri tavoin. Lapsi voi aloittaa ryhmään tutustumisen jo esimerkiksi vauvamuskarin kautta, ja siirtyä iän karttuessa eri toimintamuotojen piiriin, jolloin sopeutuminen erilaisiin ryhmiin voi tapahtua riittävän pienin askelin. (Suomen ev.lut. kirkko, i.a.-b) Toiminnan aloittaminen siten, että vanhempi on vielä läsnä, voi parhaimmassa tapauksessa edesauttaa lapsen uskallusta ottaa kontaktia muihin lapsiin ja päästä harjoittelemaan sosiaalisia taitoja emotionaalisesti turvatussa ilmapiirissä. Muihin toimintamuotoihin siirryttäessä turvallisuuden tunnetta voivat lisätä seurakunnan omat tutut aikuiset, laulut, leikit tai tarinat.

Ujoa lasta suojaavia tekijöitä ryhmään liittymisessä vaikuttaisi olevan ainakin opettajan ja lapsen turvalliseksi muodostunut suhde. (Sette ym., 2014, s. 323–332.) Seurakunnan toiminnassa lapset ovat usein mukana jo pienestä pitäen ja ohjaajista ehtii muodostua tuttuja ja turvallisia aikuisia, joiden ohjauksella ryhmään kuin ryhmään sopeutuminen helpottuu. Erilaiset toimintamuodot sallivat myös vanhemman mukanaolon toiminnassa, ja usein myös pienemmät ryhmäkoot itsessään edesauttavat turvallisen suhteen kehittymistä ohjaajan kanssa (Suomen ev.lut. kirkko, i.a.-a). Seurakunnan sanoma ja siihen liittyvät toistuvat rutiinit ja tavat luovat tuttuuden ja turvallisuuden tunnetta, mikä saattaa lisätä ujon lapsen kykyä toimia ja kokea osallisuutta ryhmässä.

Lapsen temperamentista riippumatta hänen kehityksensä kannalta on tärkeää saada myönteisiä kokemuksia vertaisryhmässä toimimisesta (Coplan ym., 2018, s. 125–139). Seurakunnan varhaiskasvatustoiminnan monimuotoiset toimintamallit myös antavat mahdollisuuksia valita lapselle hänen sen hetkisiin sosiaaliin taitoihinsa sopiva vertaisryhmämuoto, ja näin ollen lapsi pääsee harjoittelemaan sosiaalisia taitoja hänelle parhaiten sopivassa ympäristössä.

Vantaan seurakuntien yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma painottaa lapsen hyväksymistä sellaisena kun hän on. Suunnitelmassa huomioidaan myös aikuisen rooli ja vastuu turvallisen oppimisympäristön luojana. Turvallisuuden tunteen korostaminen varhaiskasvatussuunnitelmassa osoittaa, että myös ujojen lasten osallistamiseen on kiinnitetty huomiota. Ujon lapsen osallisuuden edellytys on juuri emotionaalisesti turvallinen tila, jossa hän voi tulla nähdyksi ja hyväksytyksi omana itsenään, vaikka sosiaaliset taidot olisivatkin vielä keskeneräiset (Vasu kirkossa.i.a.-b).

9.3 Ammatillinen kasvu

Tämä opinnäytetyön tavoite on vahvistaa sellaista ammatillista osaamista, jossa pyritään huomioimaan jokaisen lapsen erilaiset tarpeet heidän omista lähtökohdistaan käsin. Tämä tasapuolisuuden tavoite lienee yksi varhaiskasvattajan työn suurimmista haasteista. Ujo ja estynyt lapsi ei useinkaan aktiivisesti tuo omia haasteitaan päiväkodin aikuisen tietoon, minkä vuoksi hänen mahdollisen tuen

tarpeensa löytämiseen tarvitaan sensitiivisen aikuisen havainnoivaa silmää. Varhaiskasvattajan hyvään ammatillisuuteen voisi liittää tavoitteen tarkkaavaisen havainnoinnin vahvistamisesta käytännön työssä.

Sosionomin, varhaiskasvatuksen opettajan sekä kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ammatteihin kuuluu lastenerilaisuuden kohtaamiseen liittyvä osaaminen. Kaikissa edellä mainituissa ammateissa saa työskennellä myös ujojen lasten kanssa, minkä vuoksi heidän maailmaansa tutustuminen vahvistaa ammattilaisen kykyä työskennellä tavalla, joka tukee ujon lapsen identiteetin myönteistä kehitystä. Omalla kohdallani opinnäyteprosessi on lisännyt teoriaosaamistani ujoihin lapsiin liittyvien haasteiden sekä mahdollisten tuen tarpeiden suhteen. Lasten erityispiirteiden ja niiden kanssa toimeen tulemiseen liittyvä ymmärrys vahvistaa ammatti-identiteettiäni ja sitä kautta parantaa ammatillisia valmiuksiani toimia hyvänä kasvattajana.

LÄHTEET

- Coplan, R. J., Ooi, L. L., Rose-Krasnor, L. & Nocita, G. (2014). I Want to Play Alone: Assessment and Correlates of Self-Reported Preference for Solitary Play in Young Children. *Infant and child development*, 23(3), 229-238. <https://doi.org/10.1002/icd.1854>
- Coplan, R. J., Ooi, L. L., Xiao, B. & Rose-Krasnor, L. (2018). Assessment and implications of social withdrawal in early childhood: A first look at social avoidance. *Social development (Oxford, England)*, 27(1), 125-139. <https://doi.org/10.1111/sode.12258>
- Coplan, R. J., Schneider, B. H., Matheson, A. & Graham, A. (2010). 'Play skills' for shy children: Development of a Social Skills Facilitated Play early intervention program for extremely inhibited preschoolers. *Infant and Child Development*, 19(4), 223-237. <https://doi.org/10.1002/icd.668>
- Coplan, R. J. & Weeks, M. (2009). Shy and soft-spoken: Shyness, pragmatic language, and socio-emotional adjustment in early childhood. *Infant and Child Development*, 18(4), 238-254. <https://doi.org/10.1002/icd.622>
- Crozier, W. R. & Badawood, A. (2009). Shyness, vocabulary and children's reticence in Saudi Arabian preschools. *Infant and Child Development*, 18(4), 255-270. <https://doi.org/10.1002/icd.623>
- Fängström, K., Salari, R., Eriksson, M. & Sarkadi, A. (2017). The computer-assisted interview In My Shoes can benefit shy preschool children's communication. *PLoS one*, 12(8), e0182978. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0182978>
- Hermanson, E. (10.5.2019). *Erilaiset temperamentit*. <https://www.terveyskirjasto.fi/kot00303>
- Hipson, W. E., Coplan, R. J. & Séguin, D. G. (2019). Active emotion regulation mediates links between shyness and social adjustment in preschool. *Social development (Oxford, England)*, 28(4), 893-907. <https://doi.org/10.1111/sode.12372>

- Kampman, O., Poutanen, O. & Aromaa, E. (2013). *Temperamentti ja persoonallisuushäiriöt masennuksen muovaajina*. Aikakauskirja Duodecim 129(18), 1P08-15. Saatavilla 18.10.2021: <https://www.duodecim-lehti.fi/duo11230#s3>
- Keltikangas-Järvinen, L. (2008). *Temperamentti, stressi ja elämänhallinta*. 3.painos. Helsinki. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2019). *Ujot ja introvertit*. Helsinki. WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki. WSOY.
- L 540/2018. Varhaiskasvatustalaki 13.7.2018/540.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Li, Y., Coplan, R. J., Wang, Y., Yin, J., Zhu, J., Gao, Z. & Li, L. (2016). Preliminary Evaluation of a Social Skills Training and Facilitated Play Early Intervention Programme for Extremely Shy Young Children in China. *Infant and child development*, 25(6), 565-574.
<https://doi.org/10.1002/icd.1959>
- Opetushallitus (2019). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*. Saatavilla 19.7.2021 https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Pelastakaa Lapset (i.a.). *Lapsen oikeuksien sopimus*. Saatavilla 19.7.2021 <https://www.pelastakaalapset.fi/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus (i.a.) *Lastensuojelun käsikirja*. Saatavilla 19.7.2021 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>
- Tietoarkisto (i.a.). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Saatavilla 8.9.2021 <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>
- Sette, S., Baumgartner, E. & Schneider, B. H. (2014). Shyness, Child-Teacher Relationships, and Socio-Emotional Adjustment in a Sample of Italian Preschool-Aged Children: Brief Report. *Infant and child development*, 23(3), 323-332. <https://doi.org/10.1002/icd.1859>
- Sette, S., Baumgartner, E., Laghi, F. & Coplan, R. J. (2016). The role of emotion knowledge in the links between shyness and children's

socio-emotional functioning at preschool. *British journal of developmental psychology*, 34(4), 471-488.

<https://doi.org/10.1111/bjdp.12144>

Smart, E., Green, V. A. & Lynch, T. E. (2016). Effectiveness of a video modelling intervention in a shy, withdrawn preschool child. *Australasian journal of early childhood*, 41(3), 77-85.

<https://doi.org/10.1177/183693911604100310>

Stolt, M., Axelin, A. & Suhonen, R. (2016). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä (2. korjattu painos.). Turun yliopisto.

(Suomen ev.lut. kirkko, i.a.-a) Yhteistyö vanhempien kanssa. Saatavilla

25.10.2021 <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/varhaiskasvatus/yhteisty-perheiden-kanssa>

Suomen ev.lut. kirkko. (i.a.-b) Varhaiskasvatus. Saatavilla 25.10.2021

<https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/varhaiskasvatus>

Vantaan kaupunki (2019). Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. Sivistystoimi.

Saatavilla 19.7.2021 https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/146338_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2019

Vantaan seurakunnat (20.9.2020). Vantaan seurakuntien yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma.

Vasu kirkossa-työkalupakki (i.a.-a). Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirjat. Saatavilla 25.10.2021

https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/kirkon_varhaiskasvatuksen_kehittam?e=11549239/58363952

Vasu kirkossa-työkalupakki (i.a.-b). Kirkon kasvatuksen linjaus. Saatavilla

25.10.2021 https://issuu.com/kirkonkasvatus/docs/kirkon_kasvatuksen_linjaus?e=11549239/58363981

LIITE 1. Tutkimusaineisto

Tekijät (vuosi)	Aihe	Kohderyhmä (ikä,sp, maa)	Menetelmä
Carleton University 2016: Robert J. Coplan, Laura L. Ooi, Bowen Xiao, Linda Rose-Krasnor	Assessment and implications of social withdrawal in early childhood: A first look at social avoidance	4–7-vuotiaat, 272 poikaa, 292 tyttöä, Kanada.	Havainnointi, haastattelut
University of Rome 2014: Stefania Sette, Emma Baumgartner, Barry H. Schneider	Shyness, Child–Teacher Relationships, and Socio-Emotional Adjustment in a Sample of Italian Preschool-Aged Children	3-6-vuotiaat, 63 poikaa, 66 tyttöä, Italia	Havainnointi, haastattelut
Uppsala University 2017: Karin Fängström, Raziye Salari, Maria Eriksson, Anna Sarkadi	The computer-assisted interview In My Shoes can benefit shy preschool children’s communication	4-5 -vuotiaat, 60 lasta, Ruotsi	Havainnointi, haastattelut
University of Rome 2016: Stefania Sette, Emma Baumgartner, Fiorenzo Laghi, Robert J. Coplan	The role of emotion knowledge in the links between shyness and children’s socio-emotional functioning at preschool	2–6-vuotiaat, 82 poikaa, 81 tyttöä, Italia	Havainnointi, haastattelut
Carleton university 2018: Will E. Hipson, Robert J. Coplan, Daniel G. Séguin	Active emotion regulation mediates links between shyness and social adjustment in preschool	2,5-5 -vuotiaat, 128 poikaa, 120 tyttöä, Kanada	Havainnointi, haastattelut
Carleton University 2010: Robert J. Coplan, Laura L. Ooi, Linda Rose-Krasnor, Gabriella Nocita	‘I Want to Play Alone’: Assessment and Correlates of Self-Reported Preference for Solitary Play in Young Children	5-vuotiaat, 87 poikaa, 106 tyttöä, Kanada	Havainnointi, haastattelut
Carleton University 2010: Robert J. Coplan, Barry H. Schneider, Adrienne Matheson, Allison Graham	Play Skills for Shy Children: Development of a Social Skills Facilitated Play Early Intervention Program for Extremely Inhibited Pre-schoolers	4-5 -vuotiaat, 14 poikaa, 14 tyttöä, Kanada	Havainnointi, haastattelut
Carleton University 2009: Robert J.	Shy and Soft-spoken: Shyness, Pragmatic Language, and Socio-	6–7-vuotiaat, 83 poikaa, 84 tyttöä, Kanada	Havainnointi, haastattelut

Coplan, Murray Weeks	emotional Adjustment in Early Childhood		
University of East Anglia 2009: W. Ray Croziera, Asma Badawood	Shyness, Vocabulary and Children's Reticence in Saudi Arabian Preschools	4-5-vuotiaat, 50 poikaa, 58 tyttöä, Saudi-Arabia	Havainnointi, haastattelut
Shanghai Normal University 2016: Yan Li, Robert J. Coplan, Yuemin Wang, Jingtong Yin, Jingjing Zhu, Zhuqing Gao, Linhui Li	Preliminary Evaluation of a Social Skills Training and Facilitated Play Early Intervention Programme for Extremely Shy Young Children in China	4-5 -vuotiaat, 8 poikaa, 8 tyttöä, Kiina	Havainnointi, haastattelut
Victoria University of Wellington 2016: Emily Smart, Vanessa A. Green, Tegan E. Lynch	Effectiveness of a video modeling intervention in a shy, withdrawn preschool child	4-vuotias, 1 tyttö, Uusi-Seelanti	Havainnointi, haastattelut